

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
НЕПОВНОСПРАВНИХ**

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки магістрів

напрямів: 016 «Спеціальна освіта»

спеціальність: 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Львів - 2019 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Львівським державним університетом фізичної культури імені Івана
Боберського

Міністерство освіти і науки України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана
Боберського

Баклицька Ольга Петрівна

"30" серпня 2019 року, Протокол № 1.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Психологічні особливості неповносправних» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів, напрямів: «Спеціальна освіта» 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Предметом вивчення даної навчальної дисципліни є положення про основні психічні деструкції, порушення в структурі особистості з обмеженими можливостями, їх прояви та особливості поведінки, психолого-педагогічні методи впливу на таких осіб; корекційні методики поведінки неповносправних.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Психологічні особливості неповносправних» має тісні зв'язки з такими предметами, як педагогіка, загальна психологія, основи медичних знань, анатомія і фізіологія людини, патопсихологія, спортивна медицина, та інші.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**
Основні психолого-клінічні аспекти дисципліни. Психологічні особливості дитини з обмеженими можливостями.

Тема 1. Предмет, методи та завдання курсу «Психологічні особливості неповносправних».

Тема 2. Соціально-психологічна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку.

Тема 3. Психологічні особливості розумово відсталих дітей.

Тема 4. Психологічна характеристика дітей з порушенням слуху.

Тема 5. Аналіз психологічних особливостей дітей з порушенням зору.

Тема 6. Порушення мови та психологічні особливості дітей, що їх мають.

Тема 7. Психологічний аналіз дітей з порушенням опорно-рухового апарату.

Тема 8. Діти з синдромом раннього дитячого аутизму .

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу «Психологічні особливості неповносправних» є забезпечення студентів знаннями про основні психічні деструкції, порушення в структурі особистості з обмеженими можливостями, їх прояви та особливості поведінки; психолого-педагогічні методи впливу на таких осіб;

ознайомлення з корекційними методиками з ціллю їх використання в подальшій професійній діяльності. Знання психологічних особливостей таких осіб необхідні студенту у майбутній професійній діяльності. Вивчення цих феноменів необхідне для розуміння механізмів, які забезпечують життєдіяльність таких осіб та формують методи управління їх поведінкою та навчальним процесом. Тому основними завданнями курсу «Психологічні особливості неповносправних» є наступні:

- дати необхідні знання про функціонування психічної діяльності в нормі і її прояви в клінічній картині хвороби.
- – дати необхідні знання про патопсихологічні властивості особистості з обмеженими можливостями;
- навчити спеціаліста пізнавати структуру особистості неповносправних їх емоційну, вольову та інтелектуальну сфери;
- розкрити психологічні деструкти особистості з обмеженими можливостями, враховуючи її діагноз;
- ознайомити майбутніх спеціалістів з основними методами корекції поведінки і психотерапевтичного впливу та специфікою їх використання в майбутній діяльності;
- забезпечити студентів необхідними знаннями з реабілітаційної допомоги особам з обмеженими можливостями.
- навчити методам роботи з сім'єю, що виховує дитину з обмеженими можливостями.

Вивчивши предмет, студент повинен **знати**:

- основні деструкти в психологічній структурі особистості із затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю, порушенням слуху, зору, мови, опорно-рухового апарату, синдромом раннього дитячого аутизму;
- принципи роботи з сім'ями, які виховують дитину з обмеженими можливостями;

- принципи роботи соціальних інститутів коректувальної спрямованості;
- методи надання реабілітаційної допомоги.

Оволодівши дисципліною, студент повинен **вміти**:

- розпізнавати основні відхилення, які зустрічаються в психіці осіб з обмеженими можливостями;
- використовувати основні методи корекції поведінки таких осіб;
- будувати комунікативні процеси з членами родини дітей з обмеженими можливостями;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль *Основні психолого-клінічні аспекти дисципліни.*

Психологічні особливості дитини з обмеженими можливостями.

«Психічна норма і патологія та їх прояви в клініці»;

Поняття психологічного симптому та синдрому. Принципи відмежування функцій в патології від норми. Непсихотичний рівень порушень. Психотичний рівень порушень. Ендогенний та екзогенний тип психічного реагування. Дефект і виздоровлення, компенсація і хроніфікація.

«Основні положення інклюзивної освіти»

Поняття інклюзивної освіти та її характерні особливості. Особливості реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи. Інклюзивна освіта як система освітніх послуг. Інклюзія та перешкоди. Інтеграція та її типи. Моделі інтеграції. Завдання інклюзивної освіти. Складові моделі інклюзивної освіти. Співпраця з батьками. Досвід різних країн у застосуванні інклюзивної освіти (Італія, Бельгія, Голландія, Швеція, Німеччина, Англія). Інклюзивна освіта в Україні.

«Роль сім'ї у вихованні дитини з обмеженими можливостями».

Характеристика психологічних особливостей сімей, в яких виховуються діти з обмеженими можливостями. Напрямок соціальної роботи з сім'єю, що виховує дитину з відхиленнями у розвитку. Функції сім'ї, в якій виховується неповносправна дитина. Психокорекційна робота в системі психолого-педагогічної допомоги сім'ям, що виховують дітей з обмеженими можливостями. Травмуюча дія стресу. Зміни в соціальному плані таких сімей. Соматичні та нервові захворювання матері, як результат несприятливих сімейних обставин. Працевлаштування батька та матері. Залежність «мати-дитина». Реабілітація дитини засобами освіти. Основні напрямки соціальної роботи з батьками неповносправних дітей.

«Діти з порушеннями опорно-рухового апарату»

Порушення функцій опорно-рухового апарату та його прояви. Причини виникнення дитячого церебрального паралічу. Рухові розлади. Кінестезичні порушення. Порушення психіки при дитячому церебральному паралічі. Мовні та інтелектуальні порушення. Види порушень опорно-рухового апарату. Поняття рухового дефекту та його аналіз. Зміни в сенсорних функціях. Пізнавальна діяльність дітей з діагнозом ДЦП. Фактори, що викликають ДЦП: інфекційні захворювання, перенесені матір'ю під час вагітності; серцево-судинні і ендокринні порушення у матері; токсикоз вагітності; фізичні травми, забиття плоду; резус-конфлікт; фізичні чинники; родова травма; асфіксія та інші. Порушення рухових функцій та м'язевого тону. Парези і паралічі, атаксія, кінестезія, синкінезія. Зміни в психічних процесах. Грубе недорозвинення інтелекту. Розлади емоційно-вольової сфери. Опіка і гіперопіка. Коректувальна робота.

«Діти із затримкою психічного розвитку».

Поняття психічного розвитку дитини та його затримка, як крайнього варіанта норми. Клінічні класифікації дітей із ЗПР. Характеристика дітей з затримкою психічного розвитку

конституціонального походження. Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку церебрально-органічного походження. Початкові причини затримки психічного розвитку (хвороби матері під час вагітності, родові травми, інфекції; перенесені в перші місяці життя і деякі інші). Клінічна класифікація форм ЗПР. Порушення емоційно-мотиваційної сфери. Інтелектуальні порушення при ЗПР. Основні принципи, що лежать в навчанні дітей з діагнозом ЗПР. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення. Основні порушення мови. Головні причини патології мови. Характерні ознаки мовних порушень. Розлади фонаційного оформлення мови. Порушення структурно-семантичного оформлення висловлювання.

«Діти з розумовою відсталістю»

Поняття розумова відсталість. Характеристика олігофренії як особливої форми психічного недорозвинення. Деменція як психологічний диструкт. Міра прояву дефекту. Порушення пізнавальної сфери та вищих психічних функцій. Зміни у фізичному розвитку дітей. Форми порушення інтелекту. Причини олігофренії. Біологічні і соціальні чинники олігофренії. Соціальна робота з розумово відсталими дітьми. Організація соціально-реабілітаційної роботи з розумово відсталими дітьми.

«Синдром раннього дитячого аутизму».

Поняття аутизму. Причини його виникнення. Клініко-психологічні ознаки раннього дитячого аутизму. Специфіка міжособистісних контактів дітей аутистів. Корекція поведінки та навчальної діяльності аутистів. Стереотипність поведінки. Порушення мовного розвитку. Сенсорні дефекти. Почуття самозбереження. Особливості афективних проявів. Ставлення до близьких людей. Аутистичні риси особистості.

«Психологічні характеристики дітей з порушенням слуху та зору»

Психологічна характеристика туговухих дітей. Поняття туговухості. Психологічні особливості глухих дітей. Глухота як діагноз. Психологічна корекція дітей з порушенням слуху. Категорії дітей з порушеннями слуху: глухі і слабчущі. Класифікації міри пониження слуху. Порушення слуху і психічний розвиток. Додаткові відхилення в розвитку дітей з порушенням слуху. Причини виникнення вад слуху. Мова і порушення слуху. Сурдопедагогіка глухих дітей. Особливості психічного розвитку дітей з

порушенням зору. Специфіка навчання дітей з порушенням зору. Засоби компенсації порушеного зору.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Лебединська К.С., Микільська О. С. Діагностика раннього аутизму. - М., 1991.
2. Лебединська К.С., Микільська О. С. та ін. Діти з порушеннями спілкування. - М, 1989.
3. Каган В. Е. Аутизм у дітей - Л., 1981.
4. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи /Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія - К.: Педагогічна думка, 2007 р. – 458 с.
5. Ульєнкова У. В. Шестирічні діти із затримкою психічного розвитку. - М., 1990.
6. Феоктистова В. А. Історія радянської тифлопедагогіки, школи сліпих і слабозрячих. - Л., 1980.
7. Шевченко С. Г. Варіативні форми освіти дітей з труднощами в навчанні в масових школах// Дефектологія. - 1996. - №1.
8. *Синєє В.Н.* Коррекция интеллектуальных нарушений учащихся вспомогательной школы: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. — М.: НИИД АПН СССР, 1988. — 45 с.
9. *Синєє В. Л.* Психологическое обоснование проблемы коррекционной работы с детьми-олигофренами // Дефектология. — 1988. — № 5. — С. 87—88.
10. Синьов В. М. , Матвєєва М. П., Рохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини. – К. Знання, 2008
11. Феоктистова В. А. Хрестоматія по історії тифлопедагогіки. - М, 1987.
12. Морозов С. А., Морозова Т. І. Світ за скляною стіною // Материнство. - 1997. - №1.
13. Морозов С. А., Морозова Т. І. Світ за скляною стіною // Материнство. - 1997. - №1.
14. *Исаев Д.Н.* Умственная отсталость у детей и подростков. — СПб.: Речь, 2003. — 391 с.
15. *Бгажнокова И.М.* Психология умственно отсталого школьника. — М.:Просвещение, 1987. — 96 с.

16. *Белкин А.С.* Нравственное воспитание учащихся вспомогательной школы. — М.: Просвещение, 1977. — 112 с.
17. *Буфетов Н.М.* Нравственное воспитание во вспомогательной школе. — Алма-Ата: Мектеп, 1988. — 88 с.
18. Ворон М.В., Найда Ю.М. Інклюзивна освіта: українські реалії/журнал «Підручник для директора», видавництво «Плеяда», червень, 2006.
19. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. В.В. Воронковой. — М.: Школа-Пресс, 1994. — 416 с.
20. *Выготский Л.С.* Собр. соч.: В 6 т. Основы дефектологии / Под ред. Т.А. Власовой. — М.: Педагогика, 1983. — Т. 5. — 368 с.
21. *Выготский Л.С.* Собр. соч.: В 6 т. Проблемы развития психики / Под ред. Матюшкина. — М.: Педагогика, 1983. — Т.3. — 368с.
22. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
23. *Дульнев Г.М.* Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе. — М.: Просвещение, 1981. — 176 с.
24. *Еременко И.Г.* Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы. — К.: Рад. шк., 1972. — 130 с.
25. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
26. І.Єрмаков В. П., Якунін Г. А. Развитие, навчання і виховання дітей з порушеннями зору. - М, 1990,
27. Каган В. Е. Аутизм у дітей - Л., 1981.
28. *Катаева А. А., Стребелева Е. А.* Дошкольная олигофренопедагогика. — М.: Гуманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2001. — 208 с.
29. *Коломинский Н.Л.* Развитие личности учащихся вспомогательной школы. — К.: Рад. шк., 1978. — 88 с.
30. *Липа В. А.* Психологические основы педагогической коррекции. — Славянск, 2001. — 232 с.
31. *Лубовский В. И.* Психологические проблемы аномального развития детей. — М.: Педагогика, 1989. — 104 с.

32. *Максименко С. Д., Бондарь В. И., Бех И. Д.* Психология формирования трудовых умений школьников (Сравнительный анализ деятельности учащихся массовой и вспомогательной школ). — К.: Рад. шк., 1980. — 110 с.
33. *Матвеева М. П., Миронова С. П.* Корекційна робота у системі освіти дітей з вадами розумового розвитку. — Кам'янець-Подільськ: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільськ. держ. ун-ту, 2005. — 164 с.
34. *Мерсиянова ГЛ.* Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы. — К.: Рад. шк., 1985. — 81 с.
35. *Морозова Н.Г.* Формирование познавательных интересов у аномальных детей. — М.: Просвещение, 1969.
36. Основы специальной психологии / Под ред. Л.В. Кузнецовой. — М.: Издат. центр: "Академия", 2002. — 480 с.
37. *Певзнер М. С., Лубовский В. И.* Динамика развития детей-олигофренов. — М.: АПН РСФСР, 1963.
38. *Петрова В.Г., Белякова И.В.* Психология умственно отсталого школьника. — М.: Академия, 2002. — 160 с.
39. *Пинский Б.И.* Психология трудовой деятельности учащихся вспомогательной школы. — М.: Просвещение, 1985. — 127 с.
40. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. — К.: ТОВ "ЛДЛ", 2000. — 120 с
41. Психологические вопросы коррекционной работы во вспомогательной школе / Под ред. Т. Н. Головиной. — М.: Педагогика, 1977. — 150с.
42. *Рубинштейн С. Я.* Психология умственно отсталого школьника. —М.: Просвещение, 1986. — 192 с.
43. *Семаго Н.Я., Семаго М.М.* Проблемные дети: Основы диагностической и коррекционной работы психолога. — М.: АРКТИ, 2000. —208 с.
44. *Синьов В.М., Кобернік Г.М.* Основи дефектології. — К.: Вища шк., 1994. —143 с.
45. *Соловьев И.М.* Психология познавательной деятельности нормальных и аномальных детей. — М.: Просвещение, 1966. — 223 с.
46. *Сорокин В. М.* Специальная психология. — СПб.: Речь, 2004. — 216 с.
47. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально – методичний посібник/Кол.:авторів: Колупасєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.

48. Специальная дошкольная педагогика / Под ред. Е.А. Стребелевой. — М.: Издат. центр "Академия", 2001. — 312 с.
49. Специальная психология / Под ред. В.И. Лубовского, Т.В. Розановой, Л.И. Солнцевой. — М.: Академия, 2005. — 464 с.
50. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І. Бондаря. — Луганськ: Альма-матер, 2003. — 436 с.
51. Спеціальна психологія. Тексти: Ч. 1 / За ред. М.П. Матвєєвої, С.П. Миронової. — Кам'янець-Поділ.: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільськ. держ. ун-ту, 1999. — 158 с.
52. Спеціальна психологія. Тексти: Ч. 2/Заред.М.П.Матвєєвої,С.П.Миронової. — Кам'янець-Поділ.: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільськ. держ. ун-ту, 2001. — 142 с.
53. *Стадненко Н. М., Матвєєва М. Л., Обухівська А.Г.* Нариси з олігофренопсихології / За заг. ред. Н.М. Стадненко. — Кам'янець-Подільський: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільськ. держ. ун-ту, 2002. — 200 с.
54. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
55. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптації та модифікації навчально–виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
56. Умственное развитие учащихся вспомогательной школы / Под ред. Ж.И. Шиф. — М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. — 184 с.
57. Формирование положительного отношения к учебно-трудовой деятельности учащихся вспомогательной школы / Под ред. Н.М. Стадненко. — К.: Рад.шк., 1982. — 102 с.
58. *Хохліна О.Л.* Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. — К.: Педагогічна думка, 2000. — 288 с
59. *Хохліна О.Л.* Розумово відстала дитина // Діти з особливими потребами: Поради батькам. — К.: Наук, світ, 2004. — С 151—169.

60. *Хохліна О.П.* Підготовка розумово відсталої дитини до навчання в школі // Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: Поради батькам. — К.: Наук, світ, 2005. — С 163—184.
61. *Царидзе М.Г.* Особенности развития воли умственно отсталых детей // Дефектология. — 1975. — № 2. — С. 30—34.
62. *Шипицына Л.М.* "Необучаемый" ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. — СПб.: Речь, 2005. — 477 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма контролю: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Тестові завдання для визначення рівня знань студентів у балах по змістовному модулю.

Психологічні ситуації та задачі.